

ПРЕГЛЕД/ОБЗОРИ И РЕЦЕНЗИИ/SURVEY AND BOOK REVIEWS

Георги Т. Риков (София, България)

АКАДЕМИК ВЛАДИМИР И. ГЕОРГИЕВ
(16. II. 1908—14. VII. 1986)

Българската наука претърпя тежка загуба. Почина най-видният български езиковед акад. Владимир И. Георгиев.

Завършил класическа филология през 1930 г. в Софийския университет „Климент Охридски“,

той посвети повече от петдесет години от своя живот на проблемите на езикознанието. Неговите изключителни постижения в индоевропеистиката, славистиката, балканистиката и българистиката определиха до голяма степен сегашните научни представи във всички тези области и му отредиха място между най-големите езиковеди в света.

Още в първите си трудове Вл. Георгиев се занимава с решаването на централни въпроси

на индоевропейското езикознание. В редица публикации (от 1932 г. насам) той показва, че в общоиндоевропейски са съществували само две серии гутурални консонанти — велари и лабиовелари — и че сибилантите и африкатите в някои индоевропейски езици са се развили чрез палатализация на веларите. Въз основа на тази теория Вл. Георгиев отрече делението на индоевропейските езици на *centum* и *satem*, което беше едно от основните положения на индоевропейската диалектология и не позволяваше да се обясни очевидната близост на *centum*-езици като германските със *satem*-езици като балтийските и славянските. Важен принос по сравнителната фонетика на индоевропейските езици са и неговите публикации по ларингалната теория и по отделни проблеми на хетски, старогръцки, албански и славянските езици. Вл. Георгиев изясни основни положения на индоевропейското словообразуване и морфология; неговите публикации по индоевропейската глаголна система, между които специално трябва да се отбележи трудът му *Die Entstehung der indoeuropäischen Verbalkategorien* (Балканско езикознание, XVIII, 3, 1975, 5—56), откриха нови перспективи за бъдещите изследвания.

Специализацията във Виена (1933—1934) при Кречмер и Йокл насочва вниманието на Вл. Георгиев към езиковите проблеми на древното население на Балканския полуостров и Източното Средиземноморие. През 1941 и 1945 г. той публикува двете части на книгата *Vorgriechische Sprachwissenschaft*, която представлява блестящо постижение на сравнително-историческия метод. В тази книга той показва, че голяма част от гръцката лексика и топонимия, чиято етимология е неясна и е смятана за наследена от прединдоевропейски субстрат, свидетелства за съществуването на изчезнал индоевропейски език (наричан предгръцки, пелазгийски или език на Георгиев), който се характеризира с придвижване на експлозивните съгласни, палатализация на гутуралите, преход на не *o в *a*, на индоевропейските сонанти в *ur, ul, um, un* и пр. Благодарение на изследванията на Вл. Георгиев тракийският език, смятан по-рано за

пранизиран „етруски“ или „етрускоиден“ (неиндоевропейски) език, зае своето място в семейството на индоевропейските езици. Вл. Георгиев разграничи също дакийският от тракийския и установи, че това са два различни индоевропейския езика. Тези постижения са от особено значение, тъй като те разширяха кръга на индоевропейските езици и промениха съществуващите гледища по индоевропейската диалектология и по въпроса за индоевропейската прародина. Именно стремежът към откриване и интерпретация на нов езиков материал, който е характерен за индоевропейстиката, обуславя както задълбочените проучвания на Вл. Георгиев на крито-микенски, използването на хетолувийските данни за сравнителната граматика на индоевропейските езици, така и многогодишните му занимания с дешифрировката на етруския език, в резултат на които той установи, че етруският принадлежи към хетолувийската езикова група и е в особено тясна езикова връзка с лидийския. Редица от най-важните му постижения в индоевропейстиката са обобщени в книгата „Introduction to the history of the Indo-European languages“ (1981), която представлява трето, преработено и допълнено издание на лекциите му, четени в Москва през 1956 г.

Проучванията на Вл. Георгиев в областта на славянските езици са естествена част от заниманията му по индоевропейско езикознание. Като отразяват неговото съвършено владение на сравнително-историческия метод, огромната му ерудиция и присъщия му задълбочен и новаторски подход към езиковия материал, тези проучвания показват и неговия интерес към по-новни езикови явления, специфични за разволя на славянските езици и на българския език. Той защити тезата, че в праславянски до VIII—IX в. не е имало гласна *ā, а корелация кратко *ǣ — дълго *ā и че следи от старинното *ǣ са засвидетелствани и в диалекти на съвременните славянски езици (в българските родопски говори, в словенски, в руското акане). По този начин резултатите от ликвидната метатеза в славянските езици (и специално *TRaT < TāRT* в южно-славянските), старобългарските форми им. пад. ед. ч. *рѣкъ*, род. пад. ед. ч. *рѣва*, началното *je в думи като езеро и пр. получиха естествено обяснение. От особена важност за цялостното творчество на Вл. Георгиев е неговата книга „Основни проблеми на славянската диахронна морфология“ (1969), в която той за пръв път прилага принципите на диахронната морфология. Излизайки от положението, че сигурни фонематични закони могат да се установят само въз основа на корени и основи, но не и на флексивни морфемни, той отгече съществуването на специфични фонематични закони в праславянски, действащи само в краесловие, и показа, че фонематичното съвпадане на отделни флексии в парадигмите на някоя праславянски именни основи води до замяната на по-рядко употребяваните от тях с изосемантични флексии от други основи. В редица свои статии, публикувани през последните тридесет години, Вл. Георгиев засяга почти всички основни проблеми на славистиката. Той даде нови решения на кон-

кретни въпроси на славянската сравнително-историческа граматика и етимология, изследва задълбочено отношенията на праславянски към другите индоевропейски езици и диалектното разчленяване на праславянския език. Въз основа на относителната хронология на фонетичните и морфологичните промени той определи три периода в развитието на праславянски.

В своите публикации по българистика, обхващащи цялата единнадесетвековна история на българския език, Вл. Георгиев изясни важни фонетични, словообразователни, морфологични и етимологични въпроси. Определянето на звуковата стойност на глаголическата буква **Ѹ** като отговаряща на кирилската **ш** = **шт** в старобългарските паметници, обяснено на *šiš* и *ždž'* от *stj, skj, sk', rdj, zgi, zg'* като нови (късни) съчетания, възникнали от *š', žd'* (= стб. **шт, жд**), на формите за заповедното и условното наклонение на стб. **къмъ** на особеностите на старобългарския глагол **нмамаъ**, на старобългарските форми *рѣзга* и *рѣзгъ* и пр. са важни приноси в старобългаристиката и славистиката и са израз на неговата изключителна ерудиция, творчески подход към езиковия материал и езиковедска интуиция. В една от последните си статии Вл. Георгиев отново показа, че славянските местни имена в Гърция имат характерните черти на българския език и че гр. **ζ** в **Δαβρυένας, Λαλιόβιζα** субституира *zd* и *žd*. По този начин той убедително защити тезата за българския произход на тези имена. Изследванията на Вл. Георгиев по проблемите на съвременния български език отразиха неговия стремеж да разкрива закономерностите в езиковия разволя, да разграничи архаизмите от иновациите, да покаже механизма на езиковите изменения. Той предложи нова периодизация на историята на българския език, отличаваща се със своя ясен и рационален класификационен принцип, и взе дейно участие в създаването на нов, демократичен **правопис след социалистическата революция** у нас.

В тясна връзка с българистичните изследвания на Вл. Георгиев са неговите публикации в областта на съвременната балканистика. В тях, защитавайки тезата на Н. С. Трубецкой за балкански езиков съюз, той изтъква значението на българския език за формирането на този съюз.

Автор на две книги и многобройни статии по въпросите на българската етимология и ономастика, Вл. Георгиев е инициаторът за създаване на Българския етимологически речник. Той беше редактор и един от съставителите на този речник от самото му начало до средата на четвъртия том и има изключителни заслуги както за отделните етимологически решения, така и за цялостния подход към езиковия материал.

Изключителните заслуги на акад. Владимир Георгиев за развитието на езикознанието получиха висока оценка у нас и в чужбина. Избран за академик у нас през 1952 г., за член на Финландската (1961), Френската (1965), Саксонската (1968) и Атинската (1977 г.) акаде-

мя, за почетен доктор на Берлинския (1960), Пражкия (1968) и Киевския (1983 г.) университет, той е герой на социалистическия труд и народен деятел на културата. Носител е на най-високи държавни и научни отличия: лауреат е на Димитровска награда, награден е с ордени „Георги Димитров“ — 4 пъти, „Народна република България“ I ст., наградата „Паисий Хилендарски“, френския орден за научни постижения „Академически палми“ и др. Той умело съчетаваше научната си дейност с работата си като организатор на науката и заемаше най-високи постове у нас и в чужбина, между които трябва да се отбележи избирането му за заместник-председател на БАН (1959—1972), за директор на ЕЦЕЛ (1972—1986), за секретар на отделението за езикознание, литературознание и изкуствознание при БАН (1958—1963), за ди-

ректор на Института за български език (1951—1957), за ръководител на Катедрата по общо и индоевропейско езикознание в СУ „Климент Охридски“ и на Секцията за общо, индоевропейско и балканско езикознание в Института за български език, за председател на Международния комитет за класически студии (1959—1964), на Международния комитет на славистите (1960—1965, 1983—1986), за заместник-председател (от 1962 г.), председател (от 1965 г.) и почетен председател на Международния комитет за Югоизточна Европа и пр. Както чрез изключителните си научни приноси, така и чрез своята организаторска дейност, чрез своята принципиалност, научна и човешка честност академик Вл. Георгиев определи до голяма степен облика на нашия научен живот след победата на социалистическата революция.